

Wprowadzenie

Literackie praktyki codzienności stanowią próbę połączenia myśli literaturoznawczej z podstawowymi intuicjami badań nad codziennością. Jako że ważne jest dla mnie wieloaspektowe ugruntowanie teorii literackich praktyk codzienności, zasadnicza część pracy poświęcona jest teoretycznemu podbudowaniu proponowanego podejścia badawczego oraz rozważaniom metodologicznym o możliwościach jego realizacji badawczej.

Stawiane w książce tezy chciałbym przedstawić w kontekście, po pierwsze, polskiej tradycji badań literaturoznawczych (przede wszystkim tendencji charakterystycznych dla badań lat 70. oraz propozycji towarzyszących „kulturowemu zwrotowi” z przełomu XX i XXI wieku) oraz, po drugie, współczesnych refleksji o sztuce, inspirowanej w znacznej mierze sztukami plastycznymi. Połączenie tych dwu perspektyw będzie dla mnie środkiem prowadzącym do zdefiniowania literackich praktyk codzienności.

W pracy tej zajmuję się relacją sztuki i codzienności rozumianą w sposób późnonowoczesny. Sztuka to – jak powiadał Jacques Rancière – „autonomiczna forma życia”. „Formułę tę”, powiada Rancière, „możemy [...] odczytywać na dwa sposoby: wygrywając autonomię przeciw życiu lub życie przeciw autonomii – a tradycje tych interpretacji mogą się ze sobą zderzać lub przecinać”¹. Z formuły tej wywieść można trzy – dobrze nam znane – typy relacji między sztuką a życiem: sztuka staje się życiem, życie sztuką lub życie i sztuka wymieniają się właściwościami.

Formuła „sztuka formą życia” służy w tej książce refleksji o powiązaniach tworzenia i codzienności. Posługuję się zatem – przynajmniej na wstępie – dość tradycyjnym przeciwstawieniem tego, co artystyczne i tego, co codzienne. Nie chcę dowodzić, że taki podział istnieje w sposób obiektywny; sądzę natomiast, że oddziałuje on zarówno na społeczną świadomość, jak i refleksję intelektualną o współczesnych praktykach twórczych.

Literaturoznawstwo w tak określonym polu refleksji ma pozycję specyficzną. Nie odczuło – jak sądzę – równie dotkliwie, co inne dziedziny humanisty-

¹ J. Rancière, *The Aesthetic Revolution and Its Outcomes*, w: tegoż, *Dissensus. On Politics and Aesthetics*, red. i tłum. S. Cormoran, New York 2010, s. 118.

ki, presji takich przejawów sztuki (sztuki słowa), które zagroziłyby znacząco statusowi przedmiotów literaturoznawczego namysłu. Mowa o presji, która skłania badaczy do zadawania pytań charakterystycznych dla późnonowoczesnej refleksji nad autonomią i „codziennością” sztuki, a więc pytań o śmierć sztuki, estetyzację życia codziennego, względność hierarchii estetycznych... Choć problemy te są, oczywiście, zauważane – wywołują nawet zmiany paradygmatów i metodologii, to nie powodują jednak, o czym powiem więcej w dalszej części książki, zasadniczych zmian przedmiotów zainteresowania badawczego, zgodnych z ideą względności hierarchii estetycznych oraz centralną pozycją pytania o sam status literatury i namysłu nad nią.

Niepewność co do statusu literatury i literaturoznawstwa towarzyszyła polskim badaniom literackim przynajmniej od przełomu lat 60. i 70.; już wówczas powiązana ona była z zagadnieniem autonomii i „codzienności” literatury. Co więcej, ówczesne refleksje charakteryzują się większą konsekwencją badaczy w wiązaniu przemian paradygmatów i metodologii z poszerzaniem pola zainteresowania badawczego o teksty i praktyki twórcze, które pozwalają zmierzyć się w praktyce (choćby interpretacyjnej) z niepewnym statusem literatury. Gdy te same problemy pojawią się w refleksji literaturoznawczej na przełomie XX i XXI wieku, owo powiązanie nie będzie już tak silne.

Jak uczą doświadczenia lat 60. i 70., refleksja nad literackimi praktykami codzienności wymaga również zbadania relacji między literaturoznawstwem a pokrewnymi dziedzinami humanistycznej refleksji. Stąd istotne będą dla mnie m.in. związki literaturoznawstwa z folklorystyką w latach 60. i 70. oraz nieliteraturoznawcza antropologia literatury.

Literaturoznawczy namysł nad literackimi praktykami codzienności zasili w tej książce ponadto kontekst estetyki sztuk plastycznych – wiele pomysłów na pojmovanie współczesnej sytuacji literatury zaczerpnę z teorii badaczy myślicieli, dla których to sztuki plastyczne stanowiły podstawowy punkt odniesienia.

Rozwijana w książce teoria literackich praktyk codzienności opierać się będzie na sukcesywnie uszczegóławianej i obudowywanej kontekstami tezie o potrzebie stworzenia perspektywy badawczej zakładającej umiejscowienie literatury między przestrzenią sztuki i codzienności w taki sposób, aby macierzysty, społeczny i codzienny kontekst tworzenia i odbioru stał się kluczowym elementem pojmovania sensu praktyk literackich.

W książce tej chciałbym osiągnąć kilka celów: 1) dowieść, że spektrum zjawisk, które nazywam literackimi praktykami codzienności, jest naturalnym polem badawczym literaturoznawstwa, posiadającym już swoją głęboką tradycję, jak i teoretyczne podstawy (lecz zbyt mało ukonkretnione); 2) zachęcić do traktowania literackich praktyk codzienności jako nastawienia badawcze-

go – a niekoniecznie istotowej cechy pewnych twórczych praktyk – mającego na celu wydobycie z praktyk kulturowych i społecznych sytuacji, które są i literackie, i codzienne; i to czyni z nich interesujący przedmiot badań.

Zakończeniem refleksji teoretycznej jest badanie wstępne o charakterze studium przypadku. Studium dotyczyć będzie współczesnej odmiany literatury amatorskiej, badanej przy wykorzystaniu metod jakościowych.